

temes-1)

DAVID CAO COSTOYA Universitat de Barcelona
 ESPAI DE SOCIABILITAT CULTURAL I PLATAFORMA D'INTERVENCIÓ

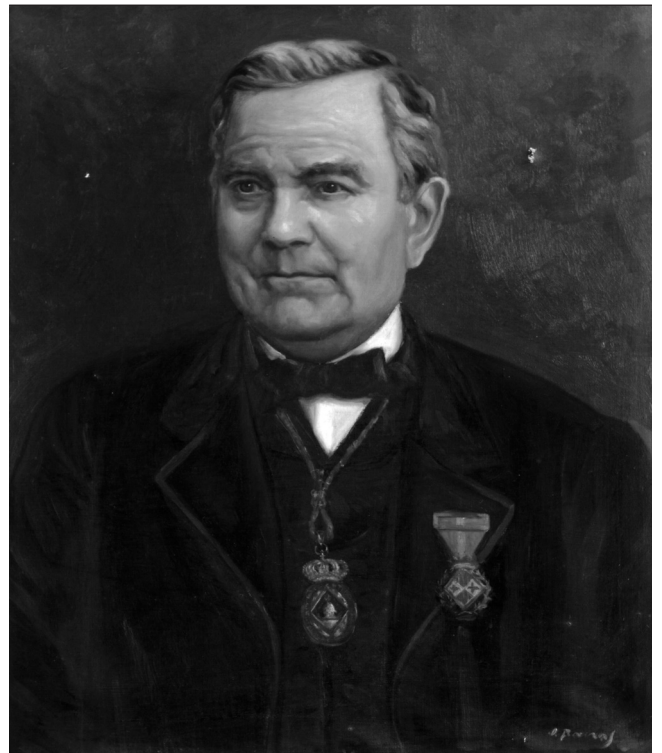
EL CERCLE LITERARI DE VIC (1860-1902)

Assentada a la plana homònima, en un dels corredors de pas entre el litoral i la muntanya de Catalunya, la ciutat de Vic era el 1860 un nucli d'uns tretze mil habitants que, en disputa amb Valls, es trobava entre les deu localitats més poblades del Principat. Cap de partit judicial i seu episcopal, era alhora un important centre comercial influent en el seu entorn més immediat. Durant aquella segona meitat del segle XIX, la ciutat va patir un degoteig persistent de població, en gran manera relacionat amb processos de gran abast com la difícil adaptació de l'agricultura tradicional i la indústria artesanal a un nou ordre econòmic, la consolidació de Barcelona i el seu pla com a poderosos centres d'atracció de població i capital, i la presència d'uns nuclis industrials emergents a la riba del Ter beneficiats per l'accés als recursos hidràulics.

El Cercle Literari es va constituir l'any 1860, després d'alguns contactes previs i unes sessions preparatòries que, en part, van tenir lloc al domicili del patrici Josep M. Bru de Sala, espai que hauria exercit d'escenari d'una sociabilitat de notables escassament formalitzada en forma de tertúlia. Una vegada fets els passos decisius envers la institucionalització de la iniciativa en els darrers mesos d'aquell any, l'activitat més pròpiament acadèmica començaria el 1861. El metge i erudit local Joaquim Salarich hi va dictar la primera exposició pública el dia 15 de febrer de 1861, «Ligeros apuntes sobre el estado de la Literatura en esta ciudad en los diversos periodos de su historia».

L'entitat es constituïa com a societat de caràcter exclusivament científic i literari, i els socis hi convergien amb la finalitat d'augmentar els seus coneixements per mitjà, fonamentalment, de la lectura i la conversa. Amb la voluntat d'evitar la deriva en entitat recreativa, les primeres disposicions estatutàries prohibien tota classe de jocs i hi era vedada, igualment, la discussió d'assumptes polítics i religiosos. Un any més tard, el manlleuenc Francesc d'A. Aguilar, aleshores professor del Seminari Conciliar i un dels socis fundadors de l'entitat, es felicitava, com a membre de la junta, per la capacitat de mantenir-se fidel a aquest exclusiu caràcter literari i científic. El mateix Aguilar, força anys més tard, presidint la sessió acadèmica del vint-i-cinquè aniversari de la constitució de l'entitat l'any 1885, aleshores ja com a bisbe de Sogorb, destacaria en el seu discurs la importància de societats com aquella, enterament independents de la política. Encara resultaria més contundent l'advocat vigatà Josep Viquer en el discurs inaugural del curs 1897-1898 com a president de l'entitat, quan fent diagnosi de la influència que el Cercle Literari havia exercit en l'activitat

Retrat de Joaquim Salarich i Verdaguer (1816-1884). Metge i erudit local, va ser un dels socis fundadors del Cercle Literari.
 Font: Arxiu i Biblioteca Episcopal de Vic

intel·lectual de la ciutat després de prop de quatre dècades de funcionament, va retreure la seva contribució al fet que la vida local fos presidida pel criteri de la negació absoluta de la política, lluny de les divisions i misèries que aquesta comportava. Amb tot, resulta indiscutible ja no tan sols que l'ambient ideològic i intel·lectual que presidia l'entitat era profundament conservador i religiós, sinó que una part substancial dels socis participà de forma assídua dels càrrecs de responsabilitat política en l'administració local. I és que al Cercle Literari hi van fer cap com a fundadors una majoria d'hisendats i advocats, alguns dels quals formaven part de la subdelegació vigatana de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre i de la nòmina de famílies apoderades de la comarca. També s'adheriren a la iniciativa institucionalitzadora un grup gens menyspreable de preveres i bona part dels metges i farmaceutics que exercien activament a la ciutat, juntament amb

alguns fabricants, comerciants, impressors i confiters. Eren doncs, en gran manera, els membres d'una elit d'abast fonamentalment local que, d'acord amb la legislació del moment, tenien la possibilitat de participar en el sistema polític i ocupar-ne càrrecs de responsabilitat.

Resulta igualment interessant constatar que la constitució de l'entitat vigatana va esdevenir-se en una conjuntura en què va concretar-se la institucionalització d'altres espais de sociabilitat liberal que guarden una semblança, més o menys acusada segons els casos, amb el que ens ocupa. La posada en marxa i els primers passos d'entitats com el Centre de Lectura de Reus (1859) i l'Ateneu Català (1860), juntament amb algunes altres, coincideix, de forma prou expressiva, amb el període del llarg govern de Leopoldo O'Donnell (1858-1863), en el marc d'una inusual estabilitat política i parlamentària a l'Estat espanyol.

És significativa, en aquest sentit, la intervenció que va fer Antoni Soler des de la tribuna del Cercle Literari a començaments de 1862 amb «Vich con el Círculo Literario: Vich sin un Círculo como el Literario». L'advocat vigatà va demostrar tenir molt present l'experiència de l'Ateneu Català, de la qual destacava especialment el fet que rebia el compromís actiu i la protecció de les autoritats militars, civils, judicials i acadèmiques, en el que interpretava com un esforç de les elits en benefici de l'interès comú. No cal dir que Soler entenia que el Cercle Literari havia d'aspirar a exercir un paper semblant a la seva ciutat. Anys a venir, també el canonge Jaume Collell recolliria en *Del meu fadrinatge* que l'exemple de l'Ateneu Català havia estat ben present i entenia que el Cercle Literari i el periodisme local havien esdevingut instruments eficaços en el desvetllament cultural de la ciutat. El Cercle Literari de Vic va ser un espai de trobada, d'oci i fruïció intel·lectual, que va reeixir, almenys parcialment, en el manteniment d'una activitat cultural més o menys sostinguda durant prop de mitja centúria, fins que amb el canvi de segle se'n produí l'esllanguiment definitiu. Durant aquells anys foren moltes les iniciatives empreses, entre les quals destaca la creació d'un gabinet de lectura de periòdics, alimentat a partir de subscripcions de la mateixa entitat, però també de les capçaleres que les redaccions locals li trametien de forma gratuïta; el foment d'una biblioteca pròpia que va arribar a reunir uns pocs milers de volums, fonamentalment com a resultat de la generositat d'alguns socis i de la tasca zelosa i abnegada del bibliotecari Josep Serra i Campdelacreu; l'organització més o menys continuada de conferències sobre temes d'ordre heterogeni, del literari i artístic a l'històric i arqueològic, del jurídic al filosòfic, moral i religiós, i de la medicina i la química a les ciències naturals i l'agronomia; la celebració de vetlla-

des poètiques i musicals, a les quals foren assidus els membres de l'Esbart de Vic; l'assaig tan sols parcialment reeixit d'organització de càtedres d'ensenyaments diversos i la vida efímera de l'Acadèmia de la Llengua Catalana de Francesc d'A. Aguilar; o també la creació a partir del 1879 d'una col·lecció d'antiguitats que, per resolució de la directiva, acabaria sent part constitutiva de la primitiva col·lecció del Museu Episcopal de Vic vers els anys 1888-1889.

De forma perfectament complementària a aquest ordre d'activitat més estrictament cultural, l'entitat va servir com a espai de trobada d'uns sectors socials, d'hisendats, professionals liberals i intel·lectuals, amb una notòria ascendència sobre el seu entorn més immediat, que s'imposaren de dirigir, intervenir i dinamitzar una ciutat sobre la qual pesava l'estigma de la

Convocatòria a una vetllada necrològica dedicada a la memòria de Marià Aguiló el 26 de setembre de 1897.

Font: Fons de Cercle Literari de la Biblioteca Joan Triadú de Vic

BITLLET DE CONVIT

PER LA

VETLLADA NECROLÒGICA

dedicada a la memòria del insigne lletrat

D. Marián Aguiló

que tindrà lloc el dia 26 de Setembre de 1897,

a set horas del vespre.

PROGRAMA

I

Obertura de la sessió pel senyor President del Círcol.
Lectura del discurs presidencial dels Jocs Florals de 1867.

II

Lohengrin (racconto), pel tenor D. JOSEPH GOMIS. WAGNER.
Fra Diavolo, per la Srta. D.ª ADELINA SERRA. AUBER.

III

Lectura de las més capdals poesias de D. MARIÁN AGUILÓ.

IV

Aida (aria), pel senyor GOMIS. VERDI.
Cançons populars catalanas, per la Srta. SERRA.

V

Lectura del prólech del *Romancer Popular de la Terra Catalana*.

VI

Concert de piano, per la Srta. D.ª EMILIA MARCO:
Nocturn en si major. CHOPIN.
Sur le lac. SMITH.
Sonata n.º 14. BEETHOVEN.

Las peças de cant serán acompañadas al piano pel Director de l'Escola Municipal de Música D. LLUÍS G. JORDÀ.

S. D.

Vich: Imp. Anglada.

temes-1)

crisi. Probablement un dels casos més paradigmàtics, en aquest sentit, és la intervenció d'Antoni Soler el 15 de març de 1861 per tal d'exposar la «Conveniencia o necesidad de un periódico en Vich». Segons la seva opinió, la necessitat de dinamitzar una vida ciutadana mancada de temps i dominada per l'espantall de la crisi i el sentiment d'aïllament, feia desitjable i àdhuc necessària la creació d'un periòdic local. Escasos setmanes més tard feia la seva aparició el bisetmanari *El Ausetense*, en el cos de redacció del qual van fer cap alguns dels socis de major relleu del Cercle Literari com ara Joaquim Salarich, Francesc X. Calderó, Marià Fàbregas o el mateix Antoni Soler. En alguna mesura, els protagonistes d'aquell esforç institucionalitzador concretat en la posada en marxa i el sosteniment del Cercle Literari no van concebre aquest com el seu únic instrument d'intervenció en l'entorn; el recurs a la premsa escrita va ser fonamental, un fet cabdal, en la mesura que va esdevenir amb tota certesa un dels vehicles més fenomenals del «vigatanisme» i n'ha resultat una tradició periodística local gens negligible.

Aspecte de la Manifestació Artística Ausetana celebrada en els salons del Cercle Literari l'any 1898. Font: Col·lecció fotogràfica de l'Ajuntament de Vic dipositada a l'Arxiu Comarcal d'Osona.

La sintonia entre l'entitat i les successives capçaleres que es fan i es desfan durant la seva trajectòria es faria evident en la campanya, en aquest cas de llarga durada, per tal d'aconseguir la integració viària i ferroviària de la ciutat de Vic amb el seu entorn immediat i amb la resta de Catalunya via Barcelona. Malgrat la subscripció voluntària oberta per l'entitat el 1863 amb la finalitat d'agilitar la concessió de la línia, el procés esdevingué desesperançadorament perllongat i enrevessat fins l'arribada definitiva del ferrocarril l'any 1875. Amb motiu de la commemoració del primer aniversari d'aquell esdeveniment, el Cercle Literari celebrà un certamen el juliol de 1876 que va gaudir de l'impuls i el patrocini de Fèlix Macià Bonaplata, concessionari de la línia Granollers-Sant Joan de les Abadesses i diputat al Congrés en representació del districte. Resulten especialment significatius els temes a discernir en el primer i el segon premis, que giraven a l'entorn de les mesures d'ordre moral i material que calia prendre perquè la connexió ferroviària fos beneficiosa per a la ciutat i les conseqüències que la previsible integració del mercat tindria per a l'agricultura de la comarca.

Anys més tard, el Cercle Literari no quedaria al marge de les mobilitzacions enfront la pretensió governamental d'unificar el codi civil l'any 1889. L'entitat va mantenir durant aquelles setmanes un contacte epistolar més intens de l'usual, va enviar un ofici de greuge a les Corts demanant la supressió de l'article 15 del projecte de nou codi en nom de bona part dels socis i seria el seu president, Josep Viguer, qui encapçalaria la junta organitzadora de la reunió de protesta en què convergiren bona part de les entitats i els periòdics de la ciutat.

I és que, en gran manera, trobem que són les mateixes persones que dirigeixen i sostenen el Cercle Literari, animen la premsa local, pressionen per tal d'aconseguir la connexió capitalina via ferrocarril, protagonitzen la incipient afició per l'excursionisme, l'arqueologia i el conservacionisme monumental, participen de les campanyes proteccionistes en matèria econòmica, de la patriòtica i religiosa per la restauració del monestir de Ripoll i de la defensa del dret civil català, s'encarreguen de seleccionar i rendir tribut als patricis que els han precedit, formen part de la junta local d'instrucció pública, i copen una part sensible de les regidories i fins l'alcaldia en no pocs exercicis polítics.

Tot plegat ens porta a afirmar que el Cercle Literari de Vic va ser clau com a espai de sociabilitat cultural durant bona part de la segona meitat de segle XIX a la ciutat i que, a l'ensems, va servir d'espai de trobada i plataforma d'intervenció a una elit de caràcter local que s'imposà la direcció d'una societat escassament democratitzada. ■